

Kino da insan kimidir: yaranır, yaşayır, ya xoş xatirələrlə anılır, ya da unudulub gedir. Bu il Azərbaycan kinematoqrafiyasına öz möhürünü vurmuş bir sıra ekran əsərinin yubiley ilidir. Uzun bir dövr ərzində maraqla baxdığımız, obrazlarının dediklərini, dil əzbərimiz olub zərbi-məsələ dönən sitatlarını tez-tez təkrarladığımız “ölməz” filmlərimiz az deyil.

Yubileyi olan məşhur ekran əsərlərimizin ən “qocaman”ı yarandığı 1945-ci ildən bəri dünyanı gözən, indi də “möhtərəm”liyini qoruyan “Arşın mal alan” filmidir. Milli mentalitetimizin parlaq inikası olan, geniş ictimai məzmunu, mənəvi-tərbiyəvi rolu və yumoristik səciyyəsi ilə nəsilələr tərəfindən sevilən bu kino əsəri zamanın sınaqlarından keçərək dəyərini zərrəcə itirməyib.

Əslində, “Arşın mal alan”ın yaşı 80 deyil, daha artıqdır. Ulduzə Qaraqızının “Azərbaycan filmlərinin yaranma tarixindən” adlı 1-ci kitabında yazdığı kimi, hələ 1916-cı ildə Bakıda “Film” aksioner cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə rejissor Svetlov “Arşın mal alan” filmi çəkib. Əsgər ro-

lunda H.Sarabski, Gülçöhrə rolunda Q.Ağdamski, Süleyman rolunda M.A.Əliyev, Soltan bəy rolunda Ə.Hüseynzadə, Vəli rolunda H.Terequlov, Gülcəhan rolunda Ç.Nərimanova çəkilsə də, film uğur qazanmayıb. Bu durum əsərin müəllifi Üzeyir Hacıbəylinin və bir sıra Azərbaycan ziyalıların narahət edib. “Sovqat” və “Kaspi” qəzetlərində yazılıb ki, 1917-ci il yanvarın 1-də ekrana buraxılan “Arşın mal alan” əsəri bir neçə gündən sonra ekrandan çıxarılıb.

Daha sonra kino sənəti ilə heç bir əlaqəsi olmayan Belyakov soyadlı birisi və erməni rejissor Ruben Mamulyan “Arşın mal alan”ı ekranlaşdırıb pul və şöhrət qazanmaq istəyiblər. Erməninin Amerika-

da hasilə yetirdiyi filmdə nəinki müəllifin, heç Azərbaycanın adı çəkilməyib (Göründüyü kimi, nankor qonşularımız özlərinə xas “mədəniyyət”i hələ o vaxtlardan nümayiş etdiriblər). Hər iki film uğursuz alınıb. Beləliklə, kino yolu heç də hamar olmayan “Arşın mal alan” əsərinin üzü yalnız 1945-ci ildə gülüb... İkinci Dünya müharibəsindən sonra – oktyabrın 1-də ilk tamaşası reallaşan klassik əsəri görkəmli kinorejissor Rza Təhməsin ekranlaşdırıb. Burada Üzeyir Hacıbəyli məşhur operetasında yaratdığı qəhrəmanları keçmişin adət-ənənələrinə qarşı qoymuşdur. Onlar azad sevgi uğrunda mübarizə aparır və qalib gəlirlər. Bütün bunlar yüksək səviyyədə ekran həllini tapıb.

Onu da deyək ki, 1965-ci ildə bu populyar film Mərkəzi televiziyanın sifarişi ilə “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında Tofiq Tağızadə tərəfindən yenidən çəkilib və texniki imkanlar baxımından “cavanlaşdırılıb”. Sonralar da bu proses davam etdirilib. Tacir Əsgəri (Rəşid Behbudov–Həsən Məmmədov), Gülçöhrəsi (Leyla Bədirbəyli–Leyla Şıxlinskaya), Asyası (Fatma Mehraliyeva–Xuraman Hacıyeva), Soltan bəyi (Ələkdər Hüseynzadə–Ağadadaş Qurbanov), Süleymanı (İsmayıl Əfəndiyev), Cahan xalası (Münəvvər Kələntərli–Nəcibə Məlikova), Vəlisi (Lütfəli Abdullayev), Tellisi (Fatma Mehraliyeva–Səfurə İbrahimova) və digər obrazları seyrçi sevgisi qazanıb.

Hələ 1945-ci ildə 16 milyon 270 min tamaşaçı ilə prokat lideri olan “Arşın mal alan” filmi daha sonra dünya üzrə “100 sevimli film” seriyasında “Qızıl siyahı”ya salınıb. Növbəti ildə bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli, rejissor Rza Təhməsin başda olmaqla kinolentin bir qrup yaradıcı heyəti Stalin mükafatına layiq görüldü. Film sovet dövründə 136 ölkədə nümayiş etdirilib, 86 dilə tərcümə edilib. 10 il əvvəl isə Üzeyir Hacıbəylinin anadan olmasının 130, Rəşid Behbudovun 100 və bu məşhur ekran işinin 70 illiyi ilə əlaqədar olaraq, bərpa edilmiş və rənglənmiş variantı Holivudda uğurla nümayiş olunub...

Ölməz ekran əsərləri

Bu il 70 yaşı tamam olan tammetrajlı “Bəxtiyar” və “Görüş” bədii filmləri də böyük populyarlıq qazanmış ekran əsərləridir. “Bəxtiyar” filminin ssenarisi yazılan zaman baş qəhrəman, neftçi-müğənni Bəxtiyar Muradovun həyatı ələ rolun ifaçısı Rəşid Behbudovun həyatı əsasında qələmə alınıb. Ekran işinin rejissoru Lətif Səfərov, ssenari müəllifləri isə rus sənətcilər Boris Laskin və Nikolay Rojkovdir.

Rəşid Behbudovun arxivində kinorejissor M.Əlilinin müğənniyə göndərdiyi bir teleqram saxlanılır. Öncə teleqramın məzmununu oxucuların nəzərinə çatdırmaq: “Stalin mükafatı laureatı, xalq artisti Behbudov Rəşidə. Ad günü münasibətilə bizim Rəşidi... Əsgəri, Kamalı, Sərvəri ürəkdən təbrik edirik. Cansəhliyi, uzun məhsuldar həyat, həmçinin yaradıcılıq uğurları arzulayıraq”.

Teleqramın arxasındakı möhürdə “14.12.1954” tarixi göstərilir. M.Əlilinin teleqramda adlarını çəkdiyi qəhrəmanlardan biri olan Kamal “Bəxtiyar” filminin qəhrəmanı Bəxtiyarın əvvəlki adıdır. Yəni rejissor ssenarisində filmin adı “Ən xoşbəxt gün” idi. Baş qəhrəmanın adı isə Kamal yazılmışdı. Çəkiliş prosesində filmin və qəhrəmanın adı yenidən dəyişdirilir. Bu dəfə filmin adı “Sevimli mahnı”, qəhrəmanın adı isə Əsgər olaraq seçilir. Sonrakı proseslərdə “Mahnı ilə eldən-ela” adının üzərində dayanılır. Hazır materialda isə yenidən yaradıcı heyət bir araya gələrək fikir mübadiləsi aparır və Azərbaycan variantında film “Bəxtiyar”, rus variantında isə “Sevimli mahnı” adlandırılır. Baş qəhrəmana isə Bəxtiyar adı verilir.

...Hələ uşaq ikən Bəxtiyar öz məlahətli səsi ilə konservatoriyanın professoru Rəcəbovun (Məmmədza Şeyxzamanov) diqqətini cəlb edir. Lakin Bəxtiyar xüsusi musiqi təhsili almaq haqda ona verilən məsləhətlərə məhəl qoymur və valideynlərinin yolu ilə gedib neftçi olur. İş ələ gətirir ki, o, hər şeydə mənfəət axtaran fırıldaqçı, əsl incəsənətdən uzaq olan klub müdiri Ağabala (Ağasadiq Gəraybəyli) ilə rastlaşır. Ağabala Bəxtiyarın estrada müğənnisi kimi konsertlərini təşkil edir və bu yolla

çoxlu pul qazanır. Nəticədə Bəxtiyarın səsi tutulur. Nəhayət, o, müğənniliyin böyük sənət olduğunu başa düşüb, bu işlə ciddi məşğul olmağa başlayır. Dostları Bəxtiyarın ondan küsmüş sevgilisi Şaşa ilə barışmasına kömək edirlər. Digər rollarda Tamara Çernova, Faiq Mustafayev və başqaları çəkiliblər. Filmin bəstəkarı Tofiq Quliyevdir.

Filmə Yusifin (Faiq Mustafayev), Gülzar və Zəhra Hüseynova bacılarının (Münəvvər Kələntərli–Sona Hacıyeva) oyunları da təsirlidir. Xüsusilə, Bəxtiyarın uşaqlıq dostu Yusifin Şaşanı ələ almaq cəhdləri yaddaqalandır, bacıların “Babam evlənilir, 90 yaşında...” dueti könülləri fəth edib.

Tofiq Tağızadənin böyük ekranda ilk sınağı olan “Görüş” filmi də 1955-ci ildə lentə alınıb. Ekran əsəri Azərbaycan və Özbəkistanın bir-biri ilə yarışan pambıqçıların dostluğundan bəhs edir. Burada xalqımızın məişəti, adət-ənənələri, qonaqpərvərliyi, mənəvi-əxlaqi dəyərləri öz əksini tapıb. Eyni zamanda, nəzərə almağa dəyər ki, SSRİ dövründə kino sənayesi müəyyən mənada diqqət mərkəzində idi və filmin siyasi konteksti komediya janrı ilə vəhdət təşkil edib. Ona görə də filmə mənalı gülüş doğuran xeyli yumorlu səhnələr var. Məşhur aktyorların rəngarəng, inandırıcı ifası keçmiş Sovetlər Birliyində böyük uğur qazanmış komik filmin təsir gücünü artırır.

Filmin süjetinin mərkəzində özbək qızı Lala (Nəlya Ataulayeva) və azərbaycanlı Kamilin (Arif Mirzəquliyev – kinosevərlər onu “O olmasın, bu olsun” ekran əsərində Sərvər rolundan tanıyırlar) məhəbbət hekayəsi yer alıb. Kinolentin əsas qəhrəmanının əmək qabaqcılı Lalaya ülvə hissləri onu bivec və tənbel oğlandan istehsalat ustasına çevirir.

“Görüş”də L.Bədirbəyli, H.Salayev, M.Kələntərli, Ə.Ağayev, A.Cavadov, B.Şəkinskaya və başqa ünlü sənətcilər də gözəl obrazlar yaradıblar.

(ardı var)

Ə.DOSTƏLİ
XQ